



VICTOR HUGO • **Bir İdam Mahkûmunun Son Günü**

Le Dernier Jour d'un condamné

İletişim Yayınları 3466 • İletişim Klasikleri 175

ISBN-13: 978-975-05-3727-1

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2024, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Güneş Akkor, Necdet Dümelli, Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Mihály Munkácsy,

“Bir İdam Mahkûmunun Son Günü”, 1872

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VICTOR HUGO

Bir İdam Mahkûmunun Son Günü

Le Dernier Jour d'un condamné

FRANSIZCADAN ÇEVİREN

Mehmet Emin Özcan

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜYLE



VICTOR-MARIE HUGO 26 Şubat 1802'de Napoléon'un ordusunda görevli subay Joseph Léopold Sigisbert Hugo ile Sophie Trébuchet'nin en küçük oğlu olarak Besançon'da dünyaya geldi. Babasının atamaları gereği aile önce İtalya'ya, ardından Paris'e, oradan da İspanya'ya taşındı. Hugo 1815'ten 1818'e kadar Paris'teki Pension Cordier ve Lycée Louis-le-Grand'a devam etti. Ergenliğinden itibaren şiir yazmaya ve Virgil çevirileri yapmaya başladı. 1822'de ilk şiir derlemesi *Odes et poésies diverses*'i (Odlar ve Çeşitli Şiirler), ertesi yıl ilk romanı *Han d'Islande*'i (İzlanda Hanı) yayımladı. 1822'de bir subayın kızı olan Adèle Foucher ile evlendi. Çiftin, ilki doğumundan kısa süre sonra ölen toplam beş çocuğu oldu. Hugo 1820'li yıllarda edebiyat çevrelerine katıldı ve Lamartine, Vigny ve Musset gibi yazarlarla birlikte romantizm akımının kalesine dönüşen Cénacle grubunu kurdu. 1827'de yayımlanan *Cromwell* oyununa yazdığı önsöz, klasik Fransız edebiyatına karşı romantizmi savunduğu bir manifesto olarak kabul edildi. 1829'da gerçek bir olaydan esinlenen *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* adlı kısa romanını yayımladı. 1830'da yayımlanır yayımlanmaz büyük başarı kazanan oyunu *Hernani* geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. Ertesi yıl ilk tarihî romanı olan *Notre Dame'in Kamburu*'nu yayımladı. 1833'te yazdığı *Lucrèce Borgia* adlı oyununun prömiyerinde, yarım asır boyunca ilişki yaşayacağı oyuncu Julie Drouet'yle tanıştı ve âşık oldu. 1841'de uzun zamandır kabul edilmeyi beklediği Académie Française'e seçildi. 1843'te kızı Léopoldine'in bir kaza sonucu ölümüyle sarsıldı. Bu kayıptan sonra siyasetle ilgilenmeye başladı ve 1852'ye kadar kitap yayımlamadı. 1845'te Kral Louis-Philippe'ten soyluluk unvanı aldı. 1848 Devrimi'nden sonra kurucu meclise ve parlamentoya girdi, burada idam cezasına karşı mücadele etti. 1851'de III. Napoléon darbe yapıp yönetimi ele geçirince, ona karşı direniş hareketi örgütlemeye çalıştı, ancak aralık ayında tutuklanacağını anlayarak Brüksel'e, ardından Jersey'ye kaçtı. Yaklaşık yirmi yıl süren sürgün döneminde *Napoléon le petit* (Küçük Napoléon, 1852) ve *Histoire d'un crime* (Bir Suç Hikâyesi, 1877) adlı hicivlerini yazdı. Aynı dönemde *Les Châtiments* (1853, Azaplar), *Les Contemplations* (1856, Düşünceler) ve *La Légende des siècles* (1859, Yüzyılların Efsanesi) gibi en sevilen şiir kitaplarını ve *Sefiller* (1862) ve *Deniz İşçileri* (1866) gibi büyük romanlarını tamamladı. III. Napoléon 1859'da bütün siyasi sürgünler için genel af ilan etse de Hugo Fransa'ya ancak 1870'te, iktidar değişip Üçüncü Cumhuriyet kurulduktan sonra döndü. Paris'e dönüşünde halk tarafından büyük coşkuyla karşılandı ve Ulusal Meclis'e seçildi. 1872'de *Korkunç Yıl* adlı şiir kitabını, 1874'te *Doksan Üç* romanını yayımladı. 1876'da sağlık sorunları yaşadı ve hafif bir felç geçirdi. Büyük aşkı Julie Drouet'nin ölümünden iki yıl sonra, 22 Mayıs 1885'te kalp yetmezliği sonucu geçirdiği zatürreden hayatını kaybetti. 2 milyonu aşkın kişinin katıldığı cenaze töreniyle Panthéon Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ.....	13
ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ / MEHMET EMİN ÖZCAN.....	31

Bir İdam Mahkûmunun Son Günü

<i>Önsöz</i>	45
<i>Bir Tragedya Hakkında Bir Komedyâ</i>	71

amical de hounou, et s'est
 approuvé de juger, que lui dire que
 l'homme d'œuvre fait à un
 homme d'œuvre, que son homme
 apprendait, qu'il s'est répété,
 qu'il a dit de plus, ce que
 dit l'homme d'œuvre. Le sien.
 Oh, pas pitié! son maître
 que s'avance maître! et si
 médiate! si s'entre!
 à jour et bonne soirée. Le
 sein d'œuvre - est au dire d'œuvre.
 O l'homme d'œuvre, son
 d'œuvre! - Qui s'entre de lui
 et d'œuvre? - de s'œuvre pour lui
 à son maître... et s'œuvre et
 qu'il s'œuvre pour lui!
 Oh, et s'œuvre pour lui!
 Les...
 Quatre heures



LE DERNIER JOUR D'UN CONDAMNÉ

Publié par Eugène Renduel.

Bir İdam Mahkûmunun
 Son Günü'nün Victor Hugo'ya ait
 el yazmasından bir sayfa,
 kitabın ilk baskısının kapağı ve
 Célestin Nanteuil'ün kitabın
 kapağı için yaptığı gravür.

Bir İdam Mahkûmunun Son Günü

Önsöz

Bu kitabın, yazar adı olmadan yayımlanmış ilk baskılarının başında aşağıda okuyacağınız birkaç satır vardı sadece:

Bu kitabın ortaya çıkışına dair iki yorum getirilebilir. Gerçekten de ya bir bahtsızın son düşüncelerini cümle cümle kaydettiği büyüklü küçüklü sararmış bir tomar kâğıt söz konusudur ya da günün birinde biri, sanat için doğayı gözlemleyen bir hayalperest, ne bileyim, bir şair, bu fikri aklından geçirmiş, kendini ona kaptırmış, daha doğrusu teslim etmiş biri, bu fikirden ancak onu bir kitaba hapsederek kurtulabilmiştir.

Okuyucu bu iki açıklamadan istediğini seçebilir.

Görüldüğü gibi yazar bu kitap yayımlandıktan sonraki dönemde bütün düşüncelerini açıklamaya yanaşmadı. Düşüncelerinin anlaşılmasını beklemeyi, anlaşılıp anlaşılamayacağını görmeyi yeğledi. Anladılar onun düşüncelerini. Yazar artık bu masum, bu saf satırlarla geniş kitlelere duyurmak istediği siyasal fikirlerini, toplumsal düşüncelerini ifşa edebilir. İşte burada yazar, *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü*'nün

idam cezasının kaldırılması için doğrudan ya da isterseniz dolaylı bir savunmadan başka bir şey olmadığını beyan eder, daha doğrusu açıkça itiraf eder. Yazarın niyeti, gelecek kuşakların olur da konuya biraz ilgi duyarlarsa, bu kitapta özel olarak seçilmiş herhangi bir suçlunun, şu ya da bu mahkûmun her zaman kolay, ama hep geçici olmuş, sıradan bir savunmasının yer almadığını görmelerini sağlamaktır; hem şu anki hem de gelecekteki bütün suçlular için genel, kalıcı bir savunma bu; büyük temyiz mahkemesi olan halkın önünde insanlık hukukunun en önemli noktasının yüksek sesle dile getirilip savunulması; gelmiş geçmiş bütün ceza davalarının önüne dikilen bir dava reddi bu, bir *abhorrescere a sanguine*, şiddete duyulan nefret; bütün idam davalarının en dibinde, kralın adamlarının kanlı söylevleriyle sarmalanmış duyguların derinliklerinde titreşen o kasvetli, o uğursuz sorudur bu; ölüm kalım meselesi, diyorum; soyunmuş, çıplak bir soru, savcının birdenbire ortaya seriverdiği, seyredilmesi için ortalık yerde bırakılan soru, olması gerektiği yerde, gerçekte olduğu yerde duran, mahkemede değil ama gerçek ortamında, hâkimin değil celladın karşısında, darağacı önünde duran soru.

İşte yazarın yapmak istediği bu. Gelecekte bir gün bu yaptığından dolayı takdir edilirse, ki bunu ummaya cesareti de yoktur, başka bir ödül istemeyecektir.

Yani yazar bu kitapta suçlu ya da suçsuz bütün sanıklar adına, bütün adalet saraylarının, bütün mahkemelerin, bütün jürilerin, bütün adli makamların önünde bunları beyan eder, tekrarlar. Bu kitap herhangi bir hâkime yazılmıştır. Savunmanın dava kadar geniş kapsamlı olması işlediği konularda olumsal, rastlantısal, kişisel, özel, göreceli, değişken, kesitsel olanı, hikâyeyi, olayı, özel adları bir yana bırakıp kendini herhangi bir zamanda herhangi bir suç yüzünden idam edilen herhangi bir mahkûmun davasını savunmakla

sınırlamak (buna sınırlama denilebilirse) zorunda kaldı, zaten *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* de bu yüzden böyle yazıldı. Ne mutlu düşüncesinden başka bir araç kullanmaksızın yaptığı derin kazılarla mahkeme heyetinin çelik göğsü altında bir yüreği kanatabilene! Ne mutlu kendilerini adil sananların acınası hallerini gösterenlere! Ne mutlu kazıya kazıya hâkimin ruhuna inerek diplerde zar zor bir insan bulup çıkarabilene!

Bu kitap üç yıl önce yayımlandığında kimileri yazarın bu fikri nereden bulduğunu tartışmaya değer diye düşündü. Kimileri İngilizlere, kimileri de Amerikalılara ait bir kitap sandı. Olguların kaynağını binlerce fersah ötede arayıp sokağını yıkayan su akıntısının Nil'den geldiğini sanmak ilginç bir takıntı! Ne yazık! Bu kitap ne bir İngilizin, ne bir Amerikalının, ne de bir Çinlinin kitabı. Yazar *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü*'nün ana fikrini bir kitaptan almadı, düşüncelerini o kadar uzaklarda arama alışkanlığı yok onda; düşüncesinin kaynağı sadece bir meydan, Grève Meydanı, sizin de aynı şeyi düşünebileceğiniz, belki de düşünmüş olduğunuz (çünkü *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü*'nü zihninde kim canlandırmamıştır ki?) yer orası. İşte yazar da bu uğursuz düşünceyi bir gün oradan geçerken giyotinin kırmızı bıçağının altında, kanlar içinde yatar halde buldu.

O günden sonra ne zaman temyiz mahkemesinin her uğursuz perşembe günü verdiği hüküm gereği Paris'te bir idam kararı ilan edilse, yazar pencerelerinin altından seyircileri Grève Meydanı'na çağırın çığırkanın boğuk haykırışlarını ne zaman duysa o hüzün verici fikir aklına geliyor, onu ele geçiriyor; zihnini jandarmalarla, cellatlarla, kalabalıklarla dolduruyor, ona can çekişen bahtsızın son acılarını saati saatine anlatıyor –şimdi günah çıkarıyor, şimdi saçlarını kesiyorlar, şimdi ellerini bağlıyorlar– onun, o zavallı şairin bütün bunları bu canavarca infaz gerçekleşirken işine gücüne

bakan topluma anlatmasını emrediyor, onu sıkıştırıyor, iteliyor, sarsıyor, o sırada bir şeyler yazıyorsa bunları zihninden çekip alıyor, daha taslak halindeki bu dizeleri öldürüyor, bütün çalışmalarını silip atıyor, her şeyin önüne geçiyor, onu kuşatıyor, aklına çakılıyor, içine yerleşiyordu. Bir işkenceydi bu, sabah başlayıp *saat dörde* kadar süren, aynı anda işken- ce ettikleri zavallınıniki gibi bir işkenceydi. Derken saat ür- kütücü sesiyle *ponens caput expiravit*'i¹ çaldığında yazar bir soluklanıyor, zihni biraz olsun özgür kalıyordu. Nihayet bir gün, Ulbach'ın infazının ertesi günü, öyle sanıyordu, bu ki- tabı yazmaya başladı. O zamandan beri içi rahatladı. Huku- ki infaz olarak anılan bu kamusal cinayetlerden biri işlendi- ğinde, bilinci ona artık bu suça ortak olmayacağını söyledi; Grève Meydanı'ndan toplumun bütün üyelerinin üstüne sıç- rayan kanın damlasını alında artık hissetmedi.

Ancak bu da yetmedi. Sorumluluğu üstünden atmak iyidir elbette, ama daha iyisi kanın akmasını engellemek olacaktı.

Bu nedenle ona göre ölüm cezasının kaldırılmasına katkı- da bulunmaktan daha yüce, daha kutsal, daha ihtişamlı bir amaç olamazdı. İşte bu nedenle hiçbir devrimin kökünden sökemediği tek ağaç olan o ağacı, darağacını yok etmek için uğraşan yüce gönüllü insanların dilekleriyle çabalarına yü- rekten bağlandı. Onca yüzyıldır Hristiyanlığın üstüne dikil- miş o eski darağacına cılız bir yazar olarak balta sallayıp Bec- caria'nın altmış altı yıl önce açtığı gediği genişletmeye giriş- ti sevinç içinde.

Devrimlerin yok edemediği tek anıtın darağacı olduğunu söylemiştik. Gerçekten de devrimlerin insan kanına doyma- ları nadirdir; ayrıca toplumu budamak, dallarını koparmak, kelle uçurmak için geldiklerinden ölüm cezası ellerinden kolayca bırakmadıkları bir turpandır.

1 (Lat.)“Başımı öne eğip son nefesini verdi.” *Yuhanna Incili*'nde İsa'nın ölümünü anlatan cümle – ç.n.